

ADRIAAN MARTENS EN HENRY VAN DE VELDE

GENEESKUNST AAN DE LEIE

Naast de Gentse universiteitsbibliotheek werkte architect Henry van de Velde (1863-1957) in de jaren 1930 aan nog een ander belangrijk Oost-Vlaams ensemble: de *Polikliniek voor Inwendige Ziekten* en *Villa Landing* voor Dr. Adriaan Martens (1885-1969).

Als pionier specialist in inwendige ziekten en dieetleer én als voormalig activist tijdens de Eerste Wereldoorlog was Dr. Martens destijds niet alleen een bekende figuur in de medische maar ook in de politieke wereld. In 1939 veroorzaakte zijn benoeming aan de *Koninklijke Academie voor Geneeskunde* de val van de regering-Spaak. Dr. Martens kocht de bouwgronden langs weerszijden van de Emiel Clauslaan in Astene van o.a. beeldhouwer George Minne. Kort na hun eerste ontmoeting in 1931, gaf de dokter aan Henry van de Velde de opdracht om er een polikliniek en een woonhuis met zicht op de Leie te ontwerpen.

De bouwwerkzaamheden waren respectievelijk in 1934 en 1935 klaar. Hoewel beide gebouwen op het eerste gezicht van elkaar afwijken door de verschillende materialen, kunnen er toch enkele opvallende parallellen getrokken worden. Met hun plastische volumes, de grote afgeronde hoeken, typische baksteenoppervlaktes en goed uitgedachte integratie in het omgevende Leielandschap zijn zowel de kliniek als de villa typische exponenten van Henry van de Veldes *Tweede Belgische Periode* (1926-1948).

Nadat de lezer geïntroduceerd wordt in het leven van Adriaan Martens, focust het boek op zijn band met Henry van de Velde, op de originele materialen en kleurenschema's van de architect, maar ook op de interieurdecoratie en kunstcollectie in zowel de *Polikliniek voor Inwendige Ziekten* als in *Villa Landing*. Daarnaast wordt ook stilgestaan bij de erfgoedwaarde van beide gebouwen.

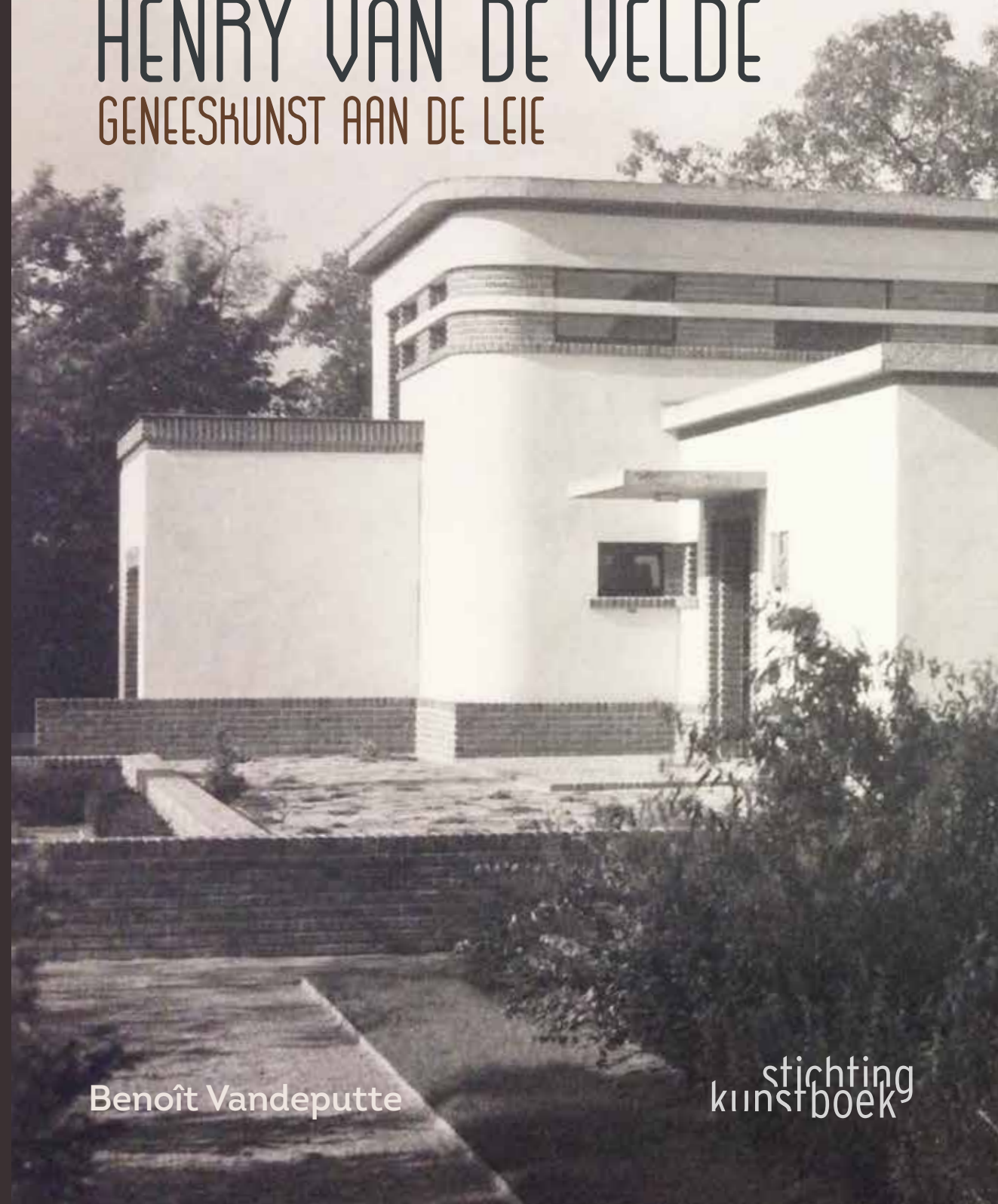

ADRIAAN MARTENS EN HENRY VAN DE VELDE
GENEESKUNST AAN DE LEIE

ADRIAAN MARTENS EN HENRY VAN DE VELDE

GENEESKUNST AAN DE LEIE

Benoît Vandeputte

stichting
kunstboek

ADRIAAN MARTENS EN
HENRY VAN DE VELDE
GENEESKUNST AAN DE LEIE

BENOÎT VANDEPUTTE

stichting
kunstboek

DR. ADRIAAN MARTENS

(1885-1968)

DE VROEGE JAREN (1885-1914)

Emiel (l) en Adriaan (r) Martens

Adriaan Herman Albert Martens zag op 8 juni 1885 het levenslicht als zoon van Maria Louisa Leemans en Jozef Martens in de Limburgse grensgemeente Bocholt, waar zijn vader als sluiswachter verantwoordelijk was voor de sluizen op het Kempisch Kanaal. Wanneer hij zes jaar was, verhuisde het gezin omwille van vaders werk naar Gent, waar Adriaan lager onderwijs volgde.³ Na een nieuwe bevordering van zijn vader verhuisden de Martens naar Antwerpen. Daar vervolgde Adriaan zijn studies vanaf januari 1896 aan het toen nog overwegend Franstalige *Koninklijk Atheneum* van Antwerpen waar hij les kreeg van de vooraanstaande vrijzinnige dichter-flamingant Pol de Mont. Hij maakte er kennis met Vlaamsgezinde generatiegenoten als Antoon Jacob, de broers Hendrik, Antoon en Leo Picard, Hendrik De Man, Edouard Pécher en Eugène de Bock. Het was dan ook in Antwerpen dat de eerste zaden van Martens Vlaamsgezinde overtuigingen geplant werden. Hij was voorzitter van de vereniging voor Vlaamsgezinde atheneumleerlingen *Vlaamsche bond* en medestichter van het vrijzinnige scholierenblad *De Goedendag*.

In oktober 1904 keerde het gezin Martens terug naar Gent waar ze hun intrek namen in een rijwoning in Ter Platen. Adriaan Martens ging er Geneeskunde studeren aan de toen nog Franstalige Rijksuniversiteit. Om wat bij te verdienen werkte hij ondertussen als preparator in de apotheek van het Bijlokehospitaal en in de labo's van de internationaal gerenommeerde, Fransgezinde professor Hector Leboucq⁴ en de Vlaamsgezinde professor Frans Daels. Al snel werd de geëngageerde Adriaan Martens net als zijn broer Emiel (1884-1954) en zijn neef, de schrijver Paul Kenis

(1885-1934) actief in het studentenleven als lid van de liberale, Vlaamsgezinde, vrijzinnige en antiklerikale studentenbeweging *'t Zal wel gaan*, waarvan hij twee jaar penningmeester was en drie jaar op een rij verkozen werd tot preses (1909-1912). In de jaarlijkse almanakken van *'t zal* publiceerde hij onder andere artikelen over de flaminganten Julius Hoste (1910-1911) en Hippoliet Meert (1910-1911). Hij ontpopte zich tot pleitbezorger van de vernederlandsing van de universiteit.

Onder toedoen van de eerste Hogeschoolcommissie (1897), de *Commissie Mac Leod*, die de mogelijkheid tot een trapsgewijze afschaffing van de 'Fransche Hoogeschool' onderzocht was er een toenadering gekomen tussen het vrijzinnige *'t Zal wel gaan* en haar katholieke Vlaamsgezinde tegenhanger de *Rodenbachsurienden*. In Maart 1907 werd door het *Algemeen Nederlandsch Verbond* een tweede Hogeschoolcommissie, de *Commissie de Raet*, opgericht waar Martens als student lid van werd. De commissie boog zich over een radicalere vernederlandsing. In die kringen werd Martens omringd door Lodewijk de Raet, Max Rooses, Marcel Minnaert, Paul Fredericq, Louis Franck, August Vermeylen, Eugène Van Oye, Pol De Mont, Hippoliet Meert, Reimond Speleers en zijn latere schoonvader Jozef Vercoullie.

Als bestuurslid van de Oost-Vlaamse afdeling van het *Algemeen Nederlandsch Verbond* (ANV), dat in 1895 door Meert opgericht werd, ging Martens (samen met Meert) de boer op om propaganda te maken voor de Vlaamse zaak. 'Elke zondag stonden wij in de dorpen na de hoogmis aan de kerk om het volk toe te spreken en bijna elke keer werden we weggejaagd door de boeren, die door de

Goossenaerts en Martens poseren op latere leeftijd in de woonkamer van Villa Landing voor een schilderij van Emile Claus.

kasteelheren waren opgemaakt.⁵ In februari 1908 hield hij als voorzitter van het jaarlijks *Congres der liberale studenten* in Gent een vurig betoog voor de vernederlandsing van de universiteit en benadrukte dat de Vlaamse Beweging niet een rassenstrijd was tussen Vlamingen en Walen maar een 'democratisch streven in het Vlaamsche huishouden'.⁶ Toen op 24 maart 1911 door de 'drie kraaiende hanen' de katholieke Van Cauwelaert, liberaal Louis Franck en de socialist Camille Huysmans het wetsvoorstel werd ingediend dat de vernederlandsing van de universiteit vanaf het academiejaar 1916-1917 zou doorvoeren, hielp Martens twee dagen later met het organiseren van een grote, druk bijgewoonde meeting daaromtrent in het stadhuis van Deinze, die georganiseerd werd door het Deinse *Vlaamsch Gezelschap Voor Moedertaal en Vaderland* en de katholieke Deinse burgemeester Dr. Eduard Galens.

De sprekers die tijdens de meeting aan bod kwamen, vertegenwoordigden de drie grote partijen die het voorstel gelanceerd hadden: voor de socialisten sprak de advocaat Alberic De Swarte, voor de katholieken de oogarts Dr. Reimond Speleers en voor de liberalen Jules Van Roy.⁷ In februari 1912 was Martens voorzitter van het jaarlijkse *Studentencongres ter verulaamsching der Gentsche Hoogeschool* dat de Rodenbachsvrienden en 't Zal samen organiseerden. De katholieke atheneum-leraar Jef Goossenaerts trad op als secretaris. Martens en Goossenaerts zouden vrienden blijven voor het leven.⁸ Nog maar pas afgestudeerd, verhuisde Martens op 21 juli 1912 naar Deinze waar hij op Markt 136 de huisartsenpraktijk overnam van de in december 1911 overleden Dr. Karel Ronsse.⁹ Als snel kwam zijn voorliefde voren de inwendige geneeskunde naar voor en ging hij zich bekwamen bij beroemde specialisten in het buitenland.¹⁰ Van meet af aan was hij erg betrokken bij het Deinse sociale leven.

In 1912 richtte hij er de lokale afdeling van het Rode Kruis op. Hij werd lid van het liberaal theatergezelschap *Verenigde Taal- en Kunstminnaars Vooruit*, waarvan hij van 1912 tot 1918 ondervoorzitter was.¹¹ Als actief lid van het Vlaamsch Gezelschap lichtte hij als spreker op een *avondstond* op 26 januari 1913 de geschiedenis van de Vlaamse Beweging toe en pleitte hij voor de vervlaamsing van de Gentse universiteit en van het leger. Het had geen haar gescheeld of Martens, die zich tijdens zijn studentenjaren tot de *coming man* van de Gentse Vlaams-liberalen ontpopt had, was in 1912 burgemeester van Deinze geworden voor de liberaal getinte partij *Gemeentebelangen*.

Adriaan Martens, centraal op de onderste rij, als voorzitter van het Rode Kruis in Deinze (ca. 1912).

JEANNE VERCOULLIE

Op 22 augustus 1912 huwde de pas afgestudeerde, ambitieuze dokter met Johanna 'Jeanne' Vercoullie (°Luik, 27 juni 1882). Zij was de dochter van de liberale flamingant en professor Neerlandistiek Jozef Vercoullie (1857-1937) en zijn vrouw Jeanne Boinem (1854-1925). Jozef Vercoullie, de toenmalige secretaris en latere voorzitter van het Willemsofonds, was Oost-Vlaams provincieraadslid voor de Liberale Partij en later ook Gents gemeenteraadslid. Als professor Neerlandistiek was hij één van de weinige professoren aan de Gentse universiteit die aan het begin van de twintigste eeuw in het Nederlands doceerden. Kort na haar geboorte was het gezin Vercoullie vanuit Luik naar Gent verhuisd waar vader, eerst aan het atheneum en later ook aan de universiteit een positie toegewezen kreeg. Ze woonden er in een ruim burgerhuis aan de Drabstraat. Hoewel zij de dochter was van een taalkundige gespecialiseerd in het Nederlands en Martens streefde voor de Vlaamse zaak, werd er tussen de echtgenoten Martens-Vercoullie thuis Frans gesproken, zoals dat toen helemaal niet ongebruikelijk was bij de betere burgerij. In 1938, een jaar na het overlijden van haar vader riep Jeanne samen met haar zus Josephina en haar broer Jozef Jan de *Jozef Vercoullieprijs* in het leven door een schenking van 40.000 Belgische frank te doen aan de Belgische staat met rente ten bate van de Academie voor Nederlandse taal- en letterkunde. De prijs wordt vandaag nog steeds om de vier jaar uitgereikt aan de auteur van een academisch proefschrift op het gebied van de Nederlandstalige literatuurstudie in de taal- of letterkunde dat verdedigd werd aan een Belgische universiteit.

De minzame Jeanne Vercoullie met haar onafscheidelijke Pekinees Titatou.

HENRY VAN DE VELDE IN ASTENE

DE BAND MET DR. MARTENS

Si l'on peut dire tel homme telle maison ; si l'on peut affirmer tel docteur, telle clinique; disons aussi tel client, tel architecte. Car, en vérité, le maître-architecte Van de Velde et le maître-praticien Maertens [sic] se sont bien rencontrés et bien compris.⁷⁹

Pierre-Louis FLOUQUET

Aan het begin van de twintigste eeuw was Henry van de Velde een van de meest toonaangevende architecten in Europa. Na een blitzcarrière in Duitsland verbleef hij tijdens de jaren 1920 als artistiek adviseur van het Nederlandse echtpaar Anton en Helene Kröller-Müller op hun domein in Wassenaar. Reeds in 1925 werd hem door de pas benoemde minister van Schone Kunsten en Onderwijs, Camille Huysmans de leerstoel van Architectuurgeschiedenis en toegepaste kunst aan de *Rijksuniversiteit Gent* aangeboden en werd erover nagedacht om hem de directeursstoel van een nieuw op te richten Brussels kunstinstituut aan te bieden. Dit werd Huysmans niet in dank afgenomen en een perscampagne werd opgezet tegen van de Velde.⁸⁰ Gesteund door koning Albert I, kon van de Velde dan toch definitief naar België terugkomen en in 1926 was zijn benoeming als directeur van het Brusselse Hoger Instituut voor *Decoratieve Kunsten* een feit.

Hoewel beiden tegelijkertijd in Nederland woonden, werden de banden tussen Martens en van de Velde pas gesmeed nadat die laatste al naar België teruggekeerd was. Er is enige onduidelijkheid of het nu Camille Huysmans was die Dr. Martens aan Henry van de Velde voorstelde, dan wel de schilder Albert Saverys. Hoe dan ook moet de connectie Martens - van de Velde gesitueerd worden in het netwerk rond Jozef De Coene, waartoe Saverys Martens geïntroduceerd had en waar ook Huysmans toe behoorde. Saverys werkte voor De Coenes firma *Kunstwerkstede De Coene* en had in 1931 aan van de Velde gevraagd

om voor zichzelf en de Gentse koffiehändler Maurice Colman de koppelvilla *Noordhinder-Westhinder* in de Knokse duinen te bouwen. De Coene stond er in voor het op maat gemaakte meubilair.⁸¹ De eerste ontmoeting tussen van de Velde en Martens vond plaats in 1931. Het is niet geweten waar of naar aanleiding van welke gelegenheid dat precies gebeurde. Wanneer de dokter op 4 januari 1932 zijn nieuwjaarswensen overmaakte aan van de Velde, vermeldde hij dat het een groot plezier was om hem te mogen ontmoeten en in zijn aanwezigheid te vertoeven in Vlissingen en in van de Veldes woning *La Nouvelle Maison* in Tervuren. Van de Velde ging in dat jaar ook langs bij Dr. Martens in Middelburg.

En faisant le bilan de l'année écoulée nous avons retenu à notre actif le grand plaisir d'avoir fait votre connaissance. Non seulement nous avons passé chez vous à Tervuren et à Vlissingen des heures très agréables, mais chacune de vos visites à Middelbourg a été pour nous un régal de l'esprit. Nous vous sommes encore beaucoup plus reconnaissants de ce que vous avez voulu mettre à notre disposition votre grand art pour nous projeter un home où chaque jour nous apportera la joie de vivre grâce à votre conception architecturale. Inutile de vous dire que votre famille et vous y serez toujours attendus comme vous l'êtes maintenant à Middelbourg.⁸⁵

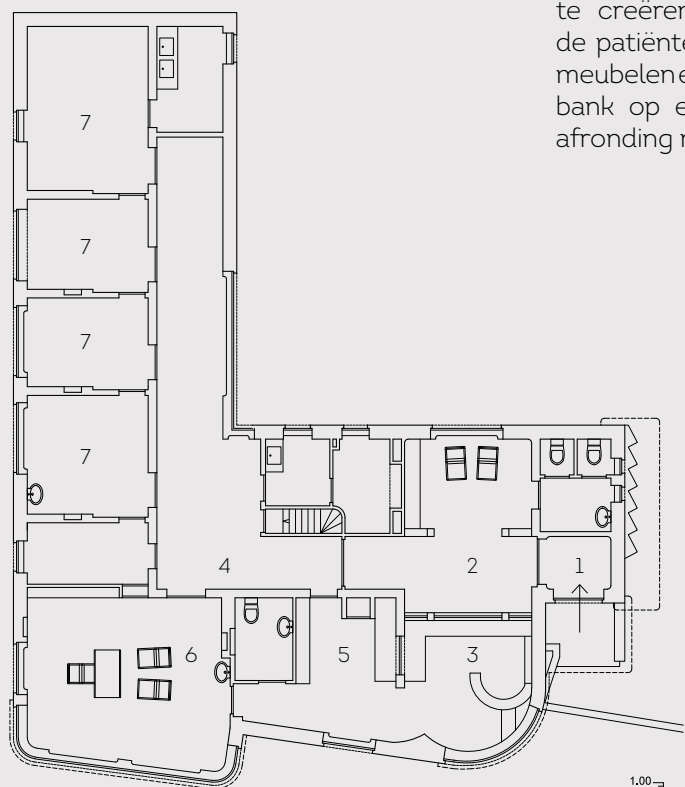
Boven: *Noordhinder-Westhinder*, de woning van Colman en Saverys. (1931-1932)
Onder: *La Nouvelle Maison*, Tervuren. (1928)

HET INTERIEUR

Bij het ontwerpen van de polikliniek werd aan de binneninrichting net zo veel aandacht besteed als aan het exterieur. In het sobere en zeer rationele interieur dat onder Van de Veldes supervisie door zijn assistenten Marcel Gérard en Edward Delvaux uitgetekend werd, wisselen rechte en ronde hoeken elkaar af in zowel het meubilair als in de architectuur. Nagenoeg het volledige interieur van de polikliniek werd gerealiseerd door de Kunstwerkstede De Coene.

De wachtzaal

Elke dag van 8.30 tot 17.00 uur hield Martens zijn spreekuur in de polikliniek. Bij het binnenkomen viel de bezoeker meteen de granito vloer op die gestructureerd wordt door een geblokte ingelegde mozaïekstrip van onyx en zwarte natuursteen in een lineair patroon dat doorgetrokken werd over de hele kliniek. De granito vloeren en de afgeronde plinten waren er niet louter uit esthetische overwegingen gekomen. Op dat moment was granito immers een van de meest duurzame manieren om een hygiënische vloer zonder voegen te creëren. In de wachtkamer namen de patiënten plaats op enkele losse buismeubelen en op een afgeronde eikenhouten bank op een granito sokkel die via een afronding naadloos in de vloer overliep.

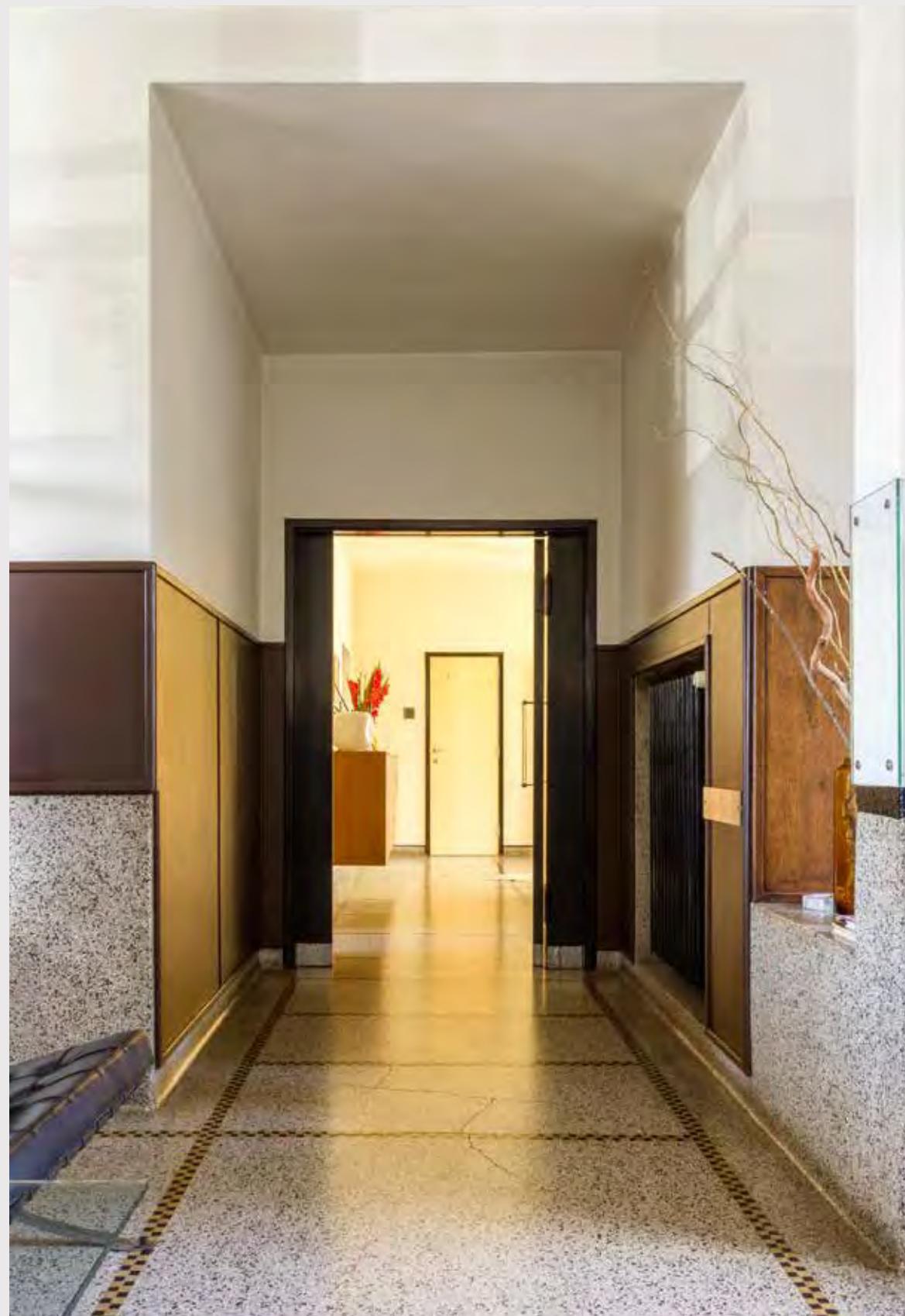
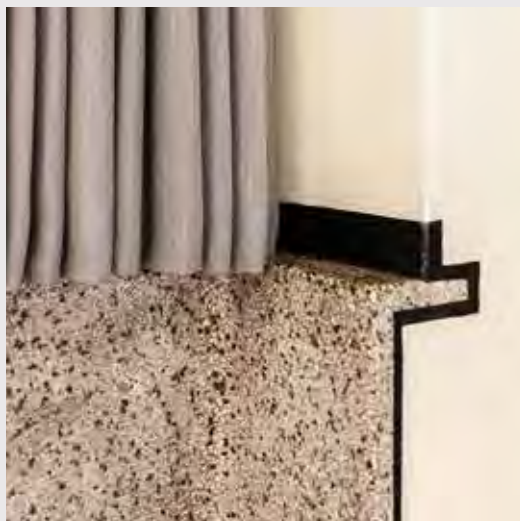

- 1 Inkom
- 2 Wachtzaal
- 3 Apotheek
- 4 Gang
- 5 Laboratorium
- 6 Spreekkamer
- 7 Onderzoekskamers

Boven: De wachtzaal wordt gescheiden van de apotheek via een symmetrische wand in doorschijnend figuurglas met centraal een opengaand loket.

De overgang tussen de met granito beklede radiatormissen en het pleisterwerk werd afgelijnd door een zwart geschilderde rand.

VILLA LANDING (1935)

Nous avons apprécié la netteté du plan et du rythme plastique de cette villa, conçue pour un prince de la médecine qui est aussi un ami des arts.

Pierre-Louis FLOUQUET

DE ARCHITECTUUR

Ook in dit gebouw paste Van de Velde enkele typische kenmerken van de architectonische woordenschat uit zijn tweede Belgische fase toe. Net zoals in de polikliniek wordt de architectuur van Villa Landing gekenmerkt door een evenwichtige, weldoordachte compositie van hoekige en afgeronde volumes, stalen vensterkozijnen, beglaasde deuren en betonnen luifels. Het gebouw telt twee bovengrondse verdiepingen en een kelder. Het centrale, hogere volume met de afgeronde hoeken bevatte de keuken; ten zuiden daarvan was een laag, klein volume voor een garage en ten oosten daarvan bevonden zich de woonruimtes van het echtpaar Martens-Vercoullie. De woonvertrekken keren zich af van de straat en op het gelijkvloers boden royale vensteropeningen een schitterend zicht op de tuin, de Leie en de achterliggende weiden. Hoewel dergelijke architectuur vandaag misschien een evidentie lijkt, werd dit initieel niet door iedereen begrepen.

Boven: De horizontale banden op de eerste verdieping.
Onder: De inkom met betonnen luifel. (1978)

Daar vertelde Martens zelf het volgende over:

Het is architect Henry van de Velde die het huis heeft ontworpen. Voor die tijd was dat een prestatie: de mensen begrepen niet dat er geen grote ramen aan de straatkant waren en dat het dak plat was. Heel het leven van het huis is gericht op de Leie, de beemden en de bossen. Ginder in de verte is het Reigersbos, waar men nog altijd de reigers af en aan kan zien vliegen. Feitelijk is dat al Ooidonk. De Leie vormt hier een bocht, zoals u misschien gezien hebt ¹¹⁰.

Anders dan bij de klinische architectuur van bijvoorbeeld Le Corbusier kiest van de Velde ervoor om niet het volledige gevelvlak in hetzelfde materiaal te materialiseren. De woning werd uitgewerkt in een combinatie van ruwe spatpleister aangebracht *à la tyrolienne* en baksteenaccenten voor de plinten en de omranding rond de deuren, ramen en de garagepoort waardoor een soort van ritmisch effect ontstaat. De horizontaliteit van de gevel werd versterkt doordat de horizontale lintvoegen verdiept en de verticale stootvoegen vlak uitgevoerd werden. Ook op de eerste verdieping zorgen de overhoeks doorlopende betonnen banden boven en voor de vensters voor een horizontaal accent.¹¹¹

Dat de naam van de villa niet refereert aan het landen van een vliegtuig maar naar het aanmeren van een boot langs de Leieboorden wordt voor de bezoeker meteen duidelijk wanneer die de voortuin betreedt. Al van ver valt het terracotta reliëf met boot en meerpaal (ook wel dukdalf genoemd) naast de voordeur op.¹¹² Voor de naam Landing haalde Martens zijn inspiratie bij de gelijknamige, in 1923 verschenen dichtbundel van de dichter Wies Moens, eveneens een oud-activist.¹¹³ Het reliëf werd een illustratie van de verzen die voorkomen in het gedicht *Lied voor de jongen vader*:

*Wij hebben ieder onze dukdalf
waaraan het schip is gemeerd:
wat klein mensengeluk
en de grote vreugd om geringe dingen.*

Ook van de Velde had ervaring met het vormgeven van boten. In 1928 gaf de rijke Duitse industriëlenzoon Eberhard Osthaus hem de opdracht om het interieur voor zijn jacht *Ingorata* te ontwerpen en in 1931 had hij de opdracht gekregen om de mailboten Prins Boudewijn en Prins Albert te ontwerpen. Niet alleen door zijn ligging maar door zijn ronde hoeken, de schoorstenen en ook de terrassen afgezet met buisleuning roept Villa Landing de metafoor van een boot op.

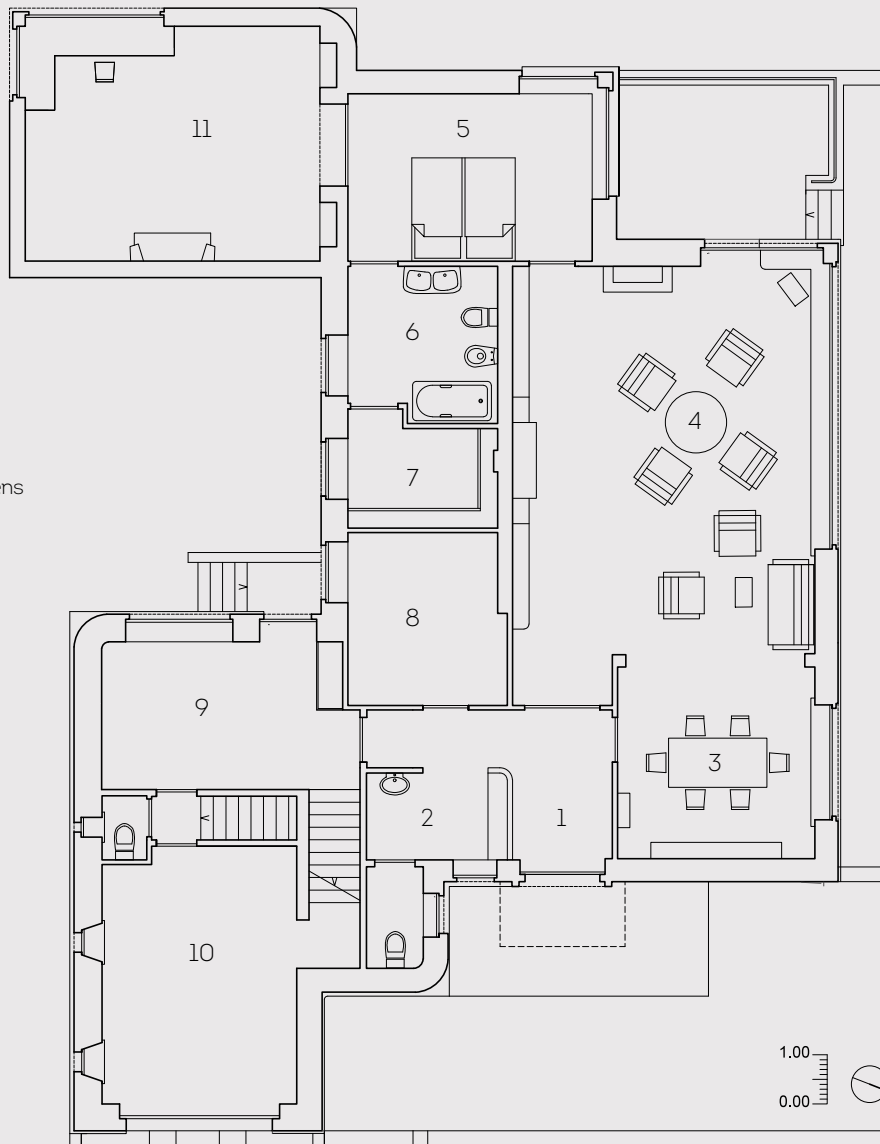

Van de Velde zei ooit over woonhuizen dat de ruimtes 'bepaald worden door de mens en zijn activiteiten, ze zijn een omhulsel van datgene waarrond het draait in een woonhuis.' Ook bij Villa Landing volgde hij dat adagium. Het huis is eigenlijk een luxueus appartement op maat van twee personen dat volledig gesitueerd is op de begane grond met enkel twee kleine kamers voor de inwonende huishoudster op de eerste verdieping. Het plan van Villa Landing weerspiegelt volop een moderne levensstijl. Er is geen 'voorplaats' of 'beste plaats' maar een echte 'woonkamer' waar het daglicht royaal naar binnen valt.

Voorgevel

- 1 Inkom
- 2 Vestiaire
- 3 Eetruimte
- 4 Zitruimte
- 5 Slaapkamer
- 6 Badkamer
- 7 Dressing
- 8 Bureau Mevr Martens
- 9 Keuken
- 10 Garage
- 11 Uitbreiding 1956

HET INTERIEUR

De leefruimten zijn door middel van het vele glas direct gerelateerd aan de buitenruimte. Ook al is er onder het huis een kelderverdieping die ruimte zou kunnen bieden aan een gigantische keuken, toch is deze niet meer in de kelder gesitueerd. De gesloten garage is een volwaardig en duidelijk zichtbaar deel van het ontwerp. Ook de slaapkamer op het gelijkvloers is een absoluut modern idee, dat van de Velde ook in zijn eigen woningen *Bloemenwerf* en *De Tent* had toegepast. Aansluitend op de slaapkamer is er een modern uitgeruste badkamer met een dubbele wastafel, een toilet, een ligbad en een bidet. Volledig in de lijn van de logische volgorde wakker worden, wassen en aankleden is er daarnaast nog een dressing.

Het salon van Villa Landing.
(Foto ca. 1935, A. De Vogelaere)

DE KUNSTCOLLECTIE VAN DR. MARTENS

Guillaume Vogels. *Sneeuwlandschap*, olieverf op doek,
104 x 153 cm.

PRINCE DE LA MÉDECINE, AMI DE L'ART

Dr. Martens en zijn vrouw waren verwoede kunstverzamelaars die zich in en rond hun huis omringden met kunstwerken van verschillende gerenommeerde 19de en 20ste-eeuwse artiesten. Hun kunstcollectie bestond voornamelijk uit figuratieve, impressionistische en expressionistische schilderijen van Belgische, Nederlandse en Franse meesters. Met de kunstenaarsdorpen Deurle en Latem op amper een steenworp van de villa verwijderd, is het geen toeval dat ook heel wat kunstenaars uit de Latemse School in hun collectie aanwezig waren. Martens was overigens ook de huisarts van velen van hen.

In hun collectie doken namen op als Albert Servaes, Albert Saverys, Emile Claus, Gust en Léon De Smet, Valerius De Saedeleer, Frits Van den Berghe, Constant Permeke, Hubert Malfait en Octave Soudan. Andere kleppers zijn James Ensor, Constantin Meunier, Eugene Laermans, Alfred Verwee, Hippolyte Boulenger, Henri De Braekeleer, Jakob Smits, Dirk Baksteen, Isidore Opsomer, George Breitner, Willem Maris en Henriëtte Ronner-Knip.

Niet zelden kreeg Martens een werkje toegeschoven door bevriende kunstenaars.

In februari 1934 ontving hij van Valerius De Saedeleer een ingekleurde ets met een winterlandschap met de vermelding 'Uit erkentelijkheid aan de heer Dr. Martens, Etikhove Februari 1934'

Vaak hadden de schilderijen een monumentale omvang zoals het grote *Zomerlandschap met koeien die terugkeren van de wei* van Emile Claus (te zien op de foto met Goossenaerts p.9) dat in de woonkamer hing. Tot aan het einde van zijn leven bleef Martens op een gepassioneerde manier kunst aankopen. Ook wanneer hij de veilingen niet in persoon kon bijwonen, volgde hij ze telefonisch mee. In zijn laatste levensjaar volgde de 83-jarige dokter vanuit Wiesbaden – waar hij het *Congres fur Innere Medizin* bijwoonde – telefonisch een veiling en bood hij actief mee.¹²¹ In februari van dat zelfde jaar had hij nog met Van Gogh-specialist Mark Edo Tralbaut onderhandeld over het overkopen van enkele van Tralbauts kunstwerken, in het bijzonder een beeld van Ossip Zadkine.¹²²

Jakob Smits. *De lezende vrouw*, gemengde techniek op papier, 53 x 41 cm.

Gust de Smet.
De oogst,
olieverf op paneel,
27 x 42 cm.

Constantin Meunier.
Dans un intérieur, 1886,
aquarel op papier, 22 x 34 cm.

James Ensor. *Les houx*, 1883,
olieverf op doek, 76 x 58 cm.

DE POLIKLINIEK EN VILLA LANDING VANDAAG

DE GEBOUWEN NA ADRIAAN MARTENS

DE POLIKLINIEK

1968 Na het overlijden van Dr. Martens wordt zijn polikliniek overgenomen door zijn assistent Dr. José Verpoort, die de kliniek nagenoeg ongewijzigd behield.

1985 Stopzetting polikliniek. Twee percelen grond worden via verkaveling afgesplitst. Het kavel ten oosten van de polikliniek wordt verkocht aan restauranthouder Carlos Boerjan, die het rond 1994 in een parkeerplaats voor zijn restaurant omvormde (cf. Infra).

Aankoop van de polikliniek door Piet Coesens en Mireille Holsbeke. Minimale aanpassingen om de kliniek bruikbaar te maken als privéwoning.

1994 Bescherming als monument

EEN MOEILIJKE BESCHERMINGSCAMPAGNE – BESCHERMENSWAARDIG OF NIET?

Villa Landing vandaag.

Pas in 1982 werd in België voor het eerst een gebouw van Henry van de Velde als monument beschermd: het *Maison Grégoire* in Ukkel, dat stilistisch nauw aansluit bij Villa Landing. Gestaan rijpte bij sommigen de geest dat ook de gebouwen in Astene beschermd moesten worden. Op 14 januari 1993 plaatste de toenmalige bevoegde Vlaamse minister Johan Sauwens de polikliniek op de lijst van voorlopig beschermde monumenten. Samen met de polikliniek zouden ook de tuin errond, de tuin van Villa Landing en het stuk Emile Clauslaan tussen beide gebouwen als dorpsgezicht beschermd worden. Omdat ze al een aantal keer verbouwd was, werd er niet voorzien in een bescherming van de villa zelf als monument.¹²⁸ Tijdens het openbaar onderzoek dat in maart 1993 gehouden werd in aanloop naar de definitieve bescherming, werden twee bezwaren ingediend bij het *Deinse College van Burgemeester en Schepenen*: een eerste door de toenmalige eigenaars van Villa Landing en een tweede door de *Deinse Cultuurraad*.¹²⁹ Die adviesraad stelde dat de polikliniek niet over dezelfde architecturale kwaliteiten beschikte als de villa, dat ze minder representatief was voor het oeuvre van Henry van de Velde en dat ze enkel beschermd kon worden als ze nadien een publieke functie zou krijgen.¹³⁰ Gestoeld op de argumenten uit de twee bezwaarschriften, bracht het Schepencollege van Deinze uiteindelijk een negatief advies uit. De pers kreeg hier lucht van, het debat werd breed uitgesmeerd in de media en opnieuw werden beschuldigende koppen niet geschuwd.

In het *Nieuwsblad* verscheen op 17 juni 1993 'Astense polikliniek niet gerestaureerd – Stadsbestuur Deinze vindt Henry van de Velde-villa architectonisch weinig interessant.' In Knack publiceerde Marc Dubois op 9 juni 1993 het artikel 'Inwendige ziekten – Deinze keert zich tegen de polikliniek van Henry van de Velde.' Steven Jacobs liet in *K&C* cynisch optekenen 'Architecturaal waardeloos: Polikliniek van Henry van de Velde beoordeeld'.¹³¹ Op 4 november 1993 bracht de *Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen* het advies uit aan de minister om de polikliniek toch als monument te beschermen omdat het gebouw illustratief was voor de ontwikkeling van de gezondheidszorgsector in Vlaanderen, omdat het een architecturaal-historisch belangrijk werk uit Henry van de Velde's Tweede Belgische Periode betrof en omdat het zowel buiten als binnen één van de meest intact bewaarde realisaties van Van de Velde in Vlaanderen was. *De Koninklijke Commissie* adviseerde ook om het landschap rond de villa en de polikliniek als dorpsgezicht te beschermen omwille van het algemeen belang en omwille van de historische waarde als een ensemble van de werk- en leefruimtes van Dr. Martens die tegenover elkaar gesitueerd waren en door Henry van de Velde ontworpen werden in een functionele, zakelijke stijl met aandacht voor een perfecte integratie van de gebouwen in het omgevende landschap. De bescherming werd positief geadviseerd door de *Provinciale Commissie Oost-Vlaanderen* van de *Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen*

op 3 maart 1993.¹³² Op 6 december 1993 richtte de stad Deinze een verzoekschrift tot annulering van de bescherming aan de Raad van State. Het Agentschap Onroerend Erfgoed probeerde nog een ultimatum tegenargument op te werpen. 'In België zijn zeker nog andere belangrijke werken van architect Henry van de Velde beschermingswaardig maar voor Vlaanderen is dit ensemble van de voormalige woning en polikliniek van Dr. Martens het belangrijkste na de boekentoren van de RUG'.¹³³ De Raad van State oordeelde uiteindelijk dat het verzoek tot bescherming onvoldoende gemotiveerd werd en verwees daarbij naar de bestaande, niet-ervallen verkavelingsvergunning. Er werd ook geoordeeld dat er onvoldoende redenen opgegeven werden waarom de villa deel moest uitmaken van het beschermde dorpsgezicht en de twee andere loten ten oosten van de villa niet.¹³⁴ Uiteindelijk werd enkel de polikliniek als monument beschermd op 5 oktober 1994.